

СТВОРЮВАЛЬНЕ ЗНАННЯ: ОСВІТА ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО

МАТЕРІАЛИ
6-ГО КРУГЛОГО СТОЛУ
В РАМКАХ
НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО МІЖНАРОДНОГО
ПРОЄКТУ
«СТВОРЮВАЛЬНЕ ЗНАННЯ:
НАУКОВО-ОСВІТНІ ПРАКТИКИ 3.0»

9 ЧЕРВНЯ 2023 р.
м. ОДЕСА, УКРАЇНА

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОДЕСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МОРСЬКОГО ПРАВА ТА МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ
ШКОЛА-ЛАБОРАТОРІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ
ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ
МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ ПСИХОСІНЕРГЕТИКИ ТА АЛЬФОЛОГІЇ
(МАПА)**

СТВОРЮВАЛЬНЕ ЗНАННЯ: ОСВІТА ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО

**МАТЕРІАЛИ
6-го круглого столу**

**В РАМКАХ
НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО МІЖНАРОДНОГО ПРОЄКТУ
«Створювальне знання: науково-освітні практики 3.0»**

*Координатори проєкту:
від НУ ОМА – д.філос.н. Ірина Доннікова,
від МАПА – к.психол.н. Наталія Кривцова*

9 червня 2023

м. Одеса, Україна

УДК 101
С 78

Рекомендовано до видання
Вченою радою
Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту
Національного університету Одеська морська академія
Протокол № 12 від 27 червня 2023 року

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ
І.А. Доннікова, д. філос. наук,
Н.В. Кривцова, к. психол. н.,
Д.М. Ляшенко, к. філос. н.

С 78 Створювальне знання: освіта для майбутнього / Матеріали 6-го круглого столу в рамках науково-освітнього міжнародного проєкту «Створювальне знання: науково-освітні практики 3.0» (9 червня 2023 р.) / Під ред. Доннікової І. А. – Одеса: НУ ОМА, 2023. – 75 с.

У збірці представлені доповіді учасників 6-го Круглого столу «Створювальне знання: освіта для майбутнього», на якому обговорювались теоретичні та практичні проблеми науки, освіти й освіченості, мислення та штучного інтелекту, людиностворювального освітнього контенту та інші проблеми.

Збірка призначена для керівників університетів, викладачів, студентів та всіх, кому небайдуже майбутнє сучасної освіти і науки.

Тексти представлені в авторській редакції. За точність і достовірність викладеного в них матеріалу відповідальність несуть автори. Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Національний університет Одеська морська академія, 2023
© Міжнародна академія психосінергетики та альфології, 2023
© Авт. кол., 2023

ЗМІСТ

<i>Варинський В.</i> Штучний інтелект та освіта	5
<i>Доннікова І, Кривцова Н.</i> Освіченість освітян або хто і як має навчати мислити.....	9
<i>Єгорова М.</i> Епістократія як спосіб подолання слабкості права.....	13
<i>Кліщук А.</i> Психологічний вплив реклами на формування потреб та попиту у населення.....	17
<i>Козирева К.</i> Створювальна сила права.....	20
<i>Конон Я.</i> Культурні особливості пізнавальної діяльності та перспектива створення універсальної системи освіти.....	25
<i>Кравченко В.</i> Цілісність людини в контексті філософської та релігійної антропології.....	30
<i>Ляшенко Д.</i> Проблема технології та замикання структур «життєвого світу»: науково-освітній контекст.....	34
<i>Мелков Ю.</i> Відкритість як парадигма людського мислення: постнекласичний тип раціональності та вища освіта для майбутнього.....	38
<i>Міненко Г., Пупцев Ю.</i> Освітні перспективи колаборації людини та штучного інтелекту.....	42
<i>Морозов Д.</i> Свобода волі і як на неї впливає ідеологія влади.....	47
<i>Покотілова М.</i> Мораль як основа міжлюдських відносин.....	51
<i>Слюсаренко О.</i> Особливості прояву міжособистісної довіри серед молоді студентського віку.....	58
<i>Фоміна І.</i> Впровадження технології веб-квесту у навчальний процес ЗВО...	62
<i>Шевчук О.</i> Українська філософія та культура в створювальних практиках викладання.....	64
<i>Бринза І.</i> Подолання професійного вигорання як здатність до самозбереження та саморозвитку в морській професії	66
Фотоматеріали.....	71

ПРОБЛЕМА ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАМИКАННЯ СТРУКТУР «ЖИТТЄВОГО СВІТУ»: НАУКОВО-ОСВІТНІЙ КОНТЕКСТ

Дмитро Ляшенко

к. філос. н., доцент кафедри філософії

Національний університет «Одеська морська академія»

(м. Одеса, Україна)

Анотація: експліковано можливі варіанти співвідношення людини і технології з точки зору специфічних метафізичних пресупозицій. Результати проаналізовано за допомогою поняття «життєвого світу» з інтегральної теорії комунікативної дії Ю. Габермаса.

Ключові слова: проблема технології, життєвий світ, замикання, Габермас.

1. Сучасні українська наука та освіта перебувають у стані постійних змін (одразу згадується одне китайське прислів'я). Ці зміни стосуються не лише якогось одного аспекту науки чи освіти, а мають складний, багаторівневий характер, і якщо припустити, що зміни так чи інакше пов'язані із кризою (як реакція, чи як причина), то можна зробити висновок, що вони знаходяться у стані системної кризи. Важливим фактором цієї кризи є використання різних технологій, зокрема сучасних комп'ютерних технологій, які стали невід'ємною частиною наукового та освітнього процесів як середовище, фасилітатор та навіть як активний учасник (див. Доннікова, Кривцова 2023). Нещодавно було багато шуму (зокрема серед науковців і освітян) у зв'язку із появою у відкритому доступі різних моделей штучного інтелекту. Щоб мати спроможу зрозуміти можливі наслідки та перспективи подібних інновацій надзвичайно важливо адекватно оцінювати можливий і неможливий вплив технологій на науку і освіту. Звичайно нас буде цікавити філософська сторона питання.

2. Проблема технологій у контексті співвідношення людини і техніки – стара як світ. Чисто комбінаторно існують декілька варіантів її вирішення в залежності від метафізичних (особливо онтологічних та аксіологічних) передумов. Приймемо такі умовні позначення двох множин: Технології – Т, Людина – Л, Добро – 1, Зло – 0, Нейтральність – 1/2. Кількість можливих варіантів співвідношення тоді дорівнює: $\{ \langle T1, L1 \rangle, \langle T1, L0 \rangle, \langle T1, L1/2 \rangle, \langle T0, L1 \rangle, \langle T0, L0 \rangle, \langle T0, L1/2 \rangle, \langle T1/2, L1 \rangle, \langle T1/2, L0 \rangle, \langle T1/2, L1/2 \rangle \}$. Розглянемо варіант де технології не є субстанційно негативними, чи позитивними, тобто поміркований погляд на технології як нейтральні за природою (хоча питання насправді не таке й ж тривіальне) – $\{ \langle T1/2, L1 \rangle, \langle T1/2, L0 \rangle, \langle T1/2, L1/2 \rangle \}$. Ця помірна позиція визнає, що самі технології не несуть відповідальності за свій вплив; все залежить від того, як люди їх використовують. Наприклад, зброя сама по собі не вбиває; це людина вбиває, використовуючи зброю. Так само, ліки самі по собі не лікують, калькулятор сам не рахує, штучний інтелект сам не мислить і т.п. Технологія у такому розумінні виступає як підсилювач, замітник або модель специфічних, людських якостей, в залежності від того як вона використовується. Важливо, що аксіологічна нейтральність імплікує субстанційну, сутнісну і навпаки. Тобто, якщо молоток може потенційно бути використаним як із значенням $\{1\}$ так і $\{0\}$, то і інші якості молотка (не аксіологічні) не є *causa sui* (хоча, з платоністської точки зору це може відрізнятися). Очевидним короларієм буде залежність використання технологій від характеристики $\{1,0\}$ людини.

3. Повернемося до наших можливих варіантів $\{ \langle T1/2, L1 \rangle, \langle T1/2, L0 \rangle, \langle T1/2, L1/2 \rangle \}$. Один погляд $\{ \langle T1/2, L0 \rangle \}$ бере за основу гоббс'янсько-християнський світогляд, стверджуючи, що людині властива гріховна, чи просто негативна природа, а технологія служить підсиленню цієї негативності. Згідно з оптимістичним розумінням людської природи $\{ \langle T1/2, L1 \rangle \}$ навпаки – технологія покращує все добре і врешті-решт може навіть приведе людину до кращого майбутнього (наприклад, через трансгуманістичні трансформації). Прийняття нейтралістської позиції $\{ \langle T1/2, L1/2 \rangle \}$ перетягує сутнісний дискурс з метафізики роду до пост-метафізики соціальної теорії. В рамках цієї оптики вплив

технологій на суспільство та освіту і навпаки залежить від соціокультурної парадигми та переважаючої епістемі, що відповідає до неї, а не від людської природи. Наприклад, традиційна епістема фундує освітні ідеали, що акцентують розвиток інтелекту та розуміння як найважливіших аспектів людської природи, маючи на меті виховання з орієнтацією душі на вічні цінності: мудрості, правди, добра, краси та справедливості. Однак у Новий час увага зміщується на більш широкодоступні цілі-цінності, такі як безпека, матеріальне процвітання, комфорт або особисте визнання. Нова епістема дає поштовх для революційного розвитку технологій, можливо саме тому, що вони є замісником, моделлю людських якостей. Справа у тому, що наука – це теж специфічна технологія, і наукова революція Нового часу відбулася саме тоді, коли людина дещо знизилася стандарти вірцевого життя від орієнтації на аскетично-ідеалістичні цінності (такі як пестування раціональних аспектів душі), до більш поширених і доступних (комфорт, безпека, задоволення). Наука як соціальний інститут почала оформлятися саме тоді, коли відбулася екстеріоризація, відчуження та заміна родової інтелектуальної («духовної») перфекції, як сутності людини, на «здоровий глузд». Інтелект же був делегований абстрактному суспільному інституту науки який і зародився (як такий) саме у цей час. Більш того технології, як те, що ми розуміємо в нашому буденному житті під цим словом (як джерела, комфорту і безпеки) як реальна сила теж беруть свій початок саме тут. Але тут же ми повертаємося до того, з чого почали, як же так виходить, що те, що повинно нести безпеку і комфорт, має і негативні наслідки (можливість тотального контролю, ЗМІ, зброя масового знищення, техногенна криза, включаючи екологічні проблеми, і т.п.). В цій перспективі (нейтральність природи техніки і людини) відповідь очевидна – це недоліки, що фундовані вадами суспільних інститутів, включаючи звісно освіту і науку. І коли стає питання про проблеми і перспективи використання штучного інтелекту у освітній чи науковій діяльності треба мати на увазі це розуміння щодо природи взаємовідношень людини і технології. Додамо трохи теорії в підтримку цієї тези.

4. Для цього використовуємо елементи інтегральної теорії комунікативної дії Ю. Габермаса. Як представник останнього покоління Франкфуртської школи Габермас завжди шукав шляхи до звільнення людини від тиску соціальних структур. Досліджуючи соціальні інститути з формально-прагматичної точки зору Габермас вводить поняття «ідеальної комунікації» (див. у Єрмоленко 1999, 37-51), тобто комунікації, успішність якої залежить від релевантної реалізації акторами комунікації тернарної онтологічної моделі (три світи: суб'єктивний, інтерсуб'єктивний, об'єктивний) та відповідної до неї епістемологічної моделі (критерії достовірності: щирість, справедливість, фактична відповідність). В цьому контексті на перший план виходить поняття «життєвого світу» як пресупозиційного «горизонту» та фундаменту для істинного взаєморозуміння (e.g., Habermas 1984, 70).

На відміну від «життєвого світу» Гусерля, що являє собою нетематизований, дорефлексивний, *pregiven* «горизонт» життя свідомості, конституційований у рамках інтерсуб'єктивних *cogito-cogitatum* відношень трансцендентальної суб'єктивності (див. Husserl, 1970; Husserl 1960), габермасівський «життєвий світ» є конструкцією з трьох структурних компонентів (корелятивних до тернарної онтології): культури, суспільства та особистості (Habermas 1987, 119-152). Світ культури (відповідає інтерсуб'єктивному світу) – це символічно виражені знання, сукупність знань. Світ суспільства (відповідає об'єктивному світу) – це нормативні структури, що регулюють належність до соціальних груп і т. д. Світ особистості (суб'єктивність) складається з мотивів, здібностей та інших характеристик, що відповідають за ідентичність особистості. Ці світи реалізуються на різних субстратах. Світ культури - у символічних формах. Суспільство - у інституціях. Особистість - на основі людського організму (див. Габермас 1999, 318-319; Habermas 1987, 113-197). Комунікативна дія сама по собі є циклічним процесом. Протагоніст діє і, водночас, підпадає під результати своїх дій. Тобто життєвий світ виступає як ціль дії, фон дії та ресурс дії. Відбувається постійна взаємодія трьох аспектів життєвого світу між собою (див. Habermas 1987, 127). Усі три аспекти представляють динамічну систему взаємозалежних факторів, які є

функціонально замкненими відносно один одного. Пояснимо аспект замкненості більш точно.

5. Візьмемо деяку теоретико-множинну структуру $S = \langle D, R, P \rangle$, що складається з

i) домена $D = \{o_1, o_2, \dots, o_n\}$, який являє собою множину об'єктів - наприклад, об'єктивного світу.

ii) відношень R на D , тобто $R \subset D^m$, (наприклад, $\{\langle o_1, o_3 \rangle\}$) - в нашому прикладі інтерсуб'єктивних відношень.

iii) властивостей $P \subset M$, (наприклад, $\{o_1\}$, або $\{o_1, o_2, o_3\}$) – суб'єктивна компонента.

Де P , що є підмножиною множини D , замкнена відносно R . Тобто, якщо для всіх $x \in P$, то $R(x) \in P$ (див. Velleman 2019, 259; Machover 1996, 216; Ляшенко 2023).

6. В перекладі це все означає, що можливості того, що визнається у якості реального чи значущого у суспільстві суттєво фундовані триангуляцією (у сенсі (Davidson 2001)) компонентів життєвого світу. Суб'єктивні компоненти завжди формуються в контексті інтерсуб'єктивних відносин (згадаємо тезу Вітгенштайна про неможливість індивідуальної, тобто суб'єктивної мови), які в свою чергу для того щоб пролонговано існувати більше однієї миті, повинні седиментуватися у об'єктивних соціальних інститутах (див. Berger, Luckmann 1991, 85), більш того ці відношення залежності є симетричними і замкненими один відносно одного.

7. По суті це означає, що технології (наприклад штучний інтелект) як результат відчуження людиною своїх якостей від себе, тим не менш залишаються частиною життєвого світу людини просто змінюючи функціональну роль (переходячи від суб'єктивного до інтерсуб'єктивного, а потім до об'єктивного, і назад). І тут не має суттєвого значення, що успіхи, наприклад, комп'ютерних технологій фантастично перебільшені рекламою, ЗМІ, маркетингологами та іншими міфотворцями. Суть у тому, що за принципом потрібної взаємодії структур життєвого світу може виникнути (і виникає) новий образ людини для самої людини як такої, що вже не мислить себе без цих новітніх технологій. Творячи новий образ себе людина замикає його на структурах життєвого світу, можливо лише для того, щоб через деякий час «розімкнути» (cf. Мелков 2023) нежиттєздатні структури і створити щось інше.

8. Таким чином адекватне оцінювання природи і місця технологій через структури життєвого світу людини важливо не лише для розуміння того, що таке і навіщо існують технології, а і для відповідного саморозуміння людини.

Список літератури

1. Berger, P. Luckmann, T. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin, 1991.

2. Habermas, J. *The Theory of Communicative Action. Vol. I: Reason and the Rationalization of Society*. Т. McCarthy (trans.). Boston: Beacon. 1984.

3. Habermas, J. *The Theory of Communicative Action. Vol. II: Lifeworld and System*. Т. McCarthy (trans.). Boston: Beacon. 1987.

4. Velleman, D. *How to Prove It: A Structured Approach*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2019

5. Machover, M. *Set Theory, Logic and their Limitations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996

6. Davidson, D. *Subjective, Intersubjective, Objective*. Oxford: Oxford UP, 2001

7. Husserl, E. *The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology: An Introduction to Phenomenological Philosophy*. Translated by D. Carr. Evanston, US: Northwestern University Press, 1970

8. Husserl, E. *Cartesian meditations: an introduction to phenomenology* (Trans. Dorian Cairns). The Hague: Martinus Nijhoff, 1960

9. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. *Комунікативна практична філософія*. К.: Лібра, 1999. С. 287 – 324

10. Доннікова І.А., Кривцова Н. В. Освіченість освітян або хто і як має навчати мислити // *Ця збірка*

11. Єрмоленко А.М. *Комунікативна практична філософія*. К.: Лібра, 1999
12. Ляшенко Д.М. Теоретико-множинне замикання та системні дескриптори // *XI Уйомовські читання: Матеріали Наукових читань пам'яті Авеніра Уйомова*. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2023
13. Мелков Ю.О. Відкритість як парадигма людського мислення: постнекласичний тип раціональності та вища освіта для майбутнього // *Ця збірка*

Dmitriy Lyashenko

*PhD, Associate Professor, Department of Philosophy, NUOMA
(Odesa, Ukraine)*

THE PROBLEM OF TECHNOLOGY AND THE CLOSURE OF THE STRUCTURES OF THE “LIFEWORLD”: THE SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL CONTEXT

Annotation: Possible variants of the relationship between human being and technology are explicated from the standpoint of specific metaphysical presuppositions. The results are analyzed using the concept of the “life world” from Habermas’ integral theory of communicative action.

Keywords: the problem of technology, lifeworld, closure, Habermas.